B. N. C.
FIRENZE
1038
5

1273 5

XXI
BOECL
MISCELLANEE
R. BIBLIOTECA NAZ. CENTRALE DI FIRENZE
1038
5

XXX

BOECL.

40385

CIVITAS MARITIMA,

Quam

D. T. O. M. Adiuuante,

Sub præſidio

V I R I

NOBILISSIMI, AMPLISSIMI,

DOMINI

JOH. HENRICI BOECLERI,

Sacræ Cæſareæ Majeſtatis, Electorisq; Moguntini Conſiliarii, nec non ſacri Palatii Aulæq; Cæſareæ Comitis, in Academia Argentoratenſi Hiſtoriarum Profeſſoris celeberrimi,

Patroni, ac Promotoris ſui obſequioſe colendi,

Solenni Eruditorum disquiſitioni ſubmittit

FRIDERICUS BINDERUS,

Colmariâ Alſatus.

A. diem *Menſis*

ARGENTORATI,

Proſtat apud SIMONEM PAULLI Bibliop.

Literis, JOHANNIS PASTORII.

ANNO M. DC. LXIV.

VIRIS

MAGNIFICIS, NOBILISSIMIS,
AMPLISSIMIS, CONSULTISSIMIS,
PATRIÆ
SACRI ROMANI IMPERII REIPUBLICÆ LIBERÆ COLMARIENSIS,
PATRIBUS OPTIMIS

DN. JOH. JACOBO RIEGGERT.
DN. JOH. HENRICO MOGGIO,
DN. JOHANNI BURGERO.
DN. DANIELI SCHNEIDER.
DN. ANDREÆ SANDHERR.

Conſuli Primario, Conſulibus,
Prætori,
nec non
Univerſis Incluti
SENATUS
ASSESSORIBUS
Omnibus digniſſimis,

Dominis gratioſiſſimis, Mæcenatibus, Patronis, Promotoribus, cognatis, é ſacro baptiſmatis lavacro ſuſceptori, Parenti, omni honoris & obſervantiæ cultu ſubmiſsè colendis, venerandis, hæcce

Studiorum ſuorum prima ſpecimina ad ſui commendationem, ſpemq; de progreſſu ulteriori majorem faciendam
Dat, Dicat, Dedicat

FRIDERICUS BINDER, A. & R.

I. N. D. N. I. C.

CIVITAS MARITIMA

Cap. I.

Inſtituti ratonem, & vocum explicationem præmittit.

CIVITATEM MARITIMAM, non quidem penitus & ad modum integræ diſciplinæ, ſed ſummatim deſignando magis hujus Philoſophiæ capita, quàm tractando, Academicæ Exercitationis cauſa in medium examinandam dare, animus eſt. Præceptorum fauorem, commilitonum ſtudium, vel ſpetare, vel exorare fas eſt.

Ciuitatem voco, quæ ſuis ipſa auſpiciis, ſuis legibus vtitur totumque & ſeparatum ab aliis, ciuilis conſociationis corpus conſtituit; neque ut pars alterius corporis ſpectatur. Qua ratione ab vrbe quid differat, manifeſtum eſt: quamquam fieri poſſet, ut ciuitas integra vnius vrbis ambitu contineretur. Sæpius tamen Ciuitas, ut nunc accipitur, amplioribus ſpatiis, agro, pagis, vicis, vrbibus, pluribus paucioribus deſcribi creditur.

Maritima autem Ciuitas dicitur, quam vel tota amplectitur Amphitrite, ut Inſula ſit; vel ex maxima parte, ut Peninſula habeatur; vel notabili loco, & ad accedendum egrediendumq; opportuno alluit mare. Nam & huic generi fauet vſus & conſuetudo loquentium, ſcribentium, negotiantium. Quinimo, ſi Ciuitas habet vrbem aut vrbes maritimas, vtitur illa in parte iis rationibus, quibus vti licet toti, ſi tota maritima ſit. Videre licet pulcerrimam quæſtionem de Pharo inſula & Heptaſtadio, apud *Ammianum Marcellinum* *Lib.22.c.4*

cap. 10 n. 115. seq. ad 127. cellinum: diſceptatam *Ioanni Gryphiandro* in erudito *de Inſulis* Commentario. Quid? ſi quis deſtitutam Cleopatram tueatur? Liceat hoc facere, ſicut in iudicio nemini patronus inuideri ſolet.

Permiſcetur autem perſæpe hæc quæſtio, cum de commodis incommodisve ſitus maritimi, vel vrbis, vel totius ciuitatis exemplo, diſputatur: ſicut videre eſt apud *Interpretes Ariſtotelis.* *ad lib. 7. Polit. c. 6.* Et ſane pleraque, quæ de vrbibus maritimis dici poſſunt, ſua quadam ratione ad totas, etiam maximas, ciuitates pertinent. niſi quod Ciuitates & regna, antiquitus ſuas ſedes adepta, non opus habent illa deliberatione, de ſitu eligendo, ſicut interdum de Urbe, conſultatio incidit, penes mare ne ſit, an ab eo longius propiusve conſtituenda. *Ad Attic. lib. 6. ep. 2.* Et quanquam apud *Ciceronem* Dicæarchus, & in *principio libri quarti de legibus Plato*, maritimum ſitum non valde probent: nos tamen eum hac vice commendabimus, & ad amplitudinem Ciuitatis ac potentiam haud paulo plus conferre, quàm ſitum mediterraneum, ſtatuemus.

CAP. II.

Qua forma reipublicæ Ciuitas Maritima vtatur, an interſit. Nullam formam excludi, neque comparationem inde recte peti in hoc negotio. Legibus tamen in quauis forma opus eſſe, rem maritimam regentibus. Diſcerni illas leges varie.

QUa forma autem reipublicæ Ciuitas maritima vtatur, parum refert. Omnem enim reipublicæ formam, ei aptam eſſe, præterquam quod vſu magiſtro docemur, nulla dubitandi ratio oſtendi poteſt.

Quanquam enim *Libertatem & plurium regimen* aliquis præferre videatur poſſe, ex illa ratione, qua *Salluſtius in Catilina* vtitur, *cap. 7.* quando exactis regibus; *homines magis ingenium in promptu habuiſſe, & ſe ſuaq; magis extollere cœpiſſe*, putat; id quod etiam Belgarum exemplo, poſtquam Hiſpanica ditione exempti ſunt, nonnulli oſtendere parant: non tamen recte inſtituitur comparatio talis, aut ad formam ſtatumue Ciuitatis refertur; cum aliunde pendeant, qui

hic memorantur euentus; & ad caſus quosdam temporum, rerumque, in quauis republica exoriri ſolitos, pertineant.

Jam, ſi quis dicat, in ſingulari vnius imperio, in expedito magis eſſe maritimam adminiſtrationem, hæc ratio non ſpectabit magis ad maritima, quàm ad reliqua negotia Ciuitatis gerenda: quæ nonnulli, dum formas inter ſe contendunt, præſentius efficaciusque vnius nutu confici demonſtrant.

Nam, cum in rem præſentem ventum eſt, in *Monarchia* quidem antiquitus *Minois* exemplum præcellit; &, ſi propiora quærimus, *Magnæ Britanniæ*, id eſt Ciuitatis maritimæ, hac imperij forma ad ſumma prouectæ: *Ariſtocraticæ* Ciuitatis maritimæ incomparabile ſpecimen *Veneti* præbent: ſicut in *populari imperio, Athenienſes*: in *mixto ex Ariſtocratia & Politia ſtatu*, ſi multos ſequimur, *Confœderati Belgæ*.

Quæ res facit, ut quamuis reipublicæ formam Ciuitati maritimæ aptam, nihil dubitemus pronuntiare. Illud autem ſatis intelligitur, cum adminiſtratio Ciuitatis Maritimæ in rebus haud paucis differat ab adminiſtratione Ciuitatis non Maritimæ; Legibus opus eſſe ad hanc Ciuitatis conditionem pertinentibus. Argueretur enim inſignis defectus ab hac parte, ſi non eſſent prouiſa omnia ac deſtinata. Exemplis clarius fit, quod dixi. Si Ciuitas aliqua oppoſita eſſet, non dicam expoſita, barbaris, à fide omni ac virtute alienis; non bene conſtitutam dixeris, niſi leges, quibus aduerſum illos defendatur & excitetur, ſollerter excogitatæ, graviter perlatæ fuerint. Nam & latrones ac piratæ non poſſunt hoc genere legum carere: ſi quidem velint non in diem viuere. Ferri autem ſolent tales leges, *vel de jure nauigandi*, ſiue *vtendi mari*; *vel de ejusdem vtilitate*; *vel de ejusdem ordine*. Poterit qui volet, & aliter, ac fortaſſe ſubtilius, partiri. Exempla autem habemus in antiquitate, *Leges Rhodias*; & *Romanas*, *aliasq*; collectas *Moriſoto*. Addi debet jus nauticum *Wisbyenſe*, *Lubecenſe* (de quibus doctiſſimus *Gryphiander*) tum *ſtatuta variarum Ciuitatum nautica*.

Orb. marit. lib. 1. c. 30. & lib. 2. c. 9. de Inſul. c. 31 §. 83 &c. & acon. leg. lib. 1. c. 25. n. 31 &c.

Cap. III.

De Imperio maris alibi agitur. nunc quæſtio eſt, quid Ciuibus Ciuitatis maritimæ concedatur aut interdicatur. Tum quid ſibi reſervet Civitas. Religio. Locus. Tempus. Quæſtus.

Ciuitas Maritima, in quantum ſibi vindicare poſſit imperium in mare. aut non poſſit, alii diligentius exquiſiuerunt: in his *Grotius*, & qui aliquid annotant. Relictis ergo iis, quæ de externorum jure quæruntur, hoc tantum monemus: Ciuitati Maritimæ jus eſſe, vſum maris ſuis Ciuibus laxandi reſtringendive (extra vſus innoxios & neceſſarios) prout Reipublicæ ſalus poſtulat.

de I. B. 2. 3 & 3.

Neque enim audiendi ſunt, qui nauigationibus (celeberrimo frequentiſſimoque maris vſu) plane abſtinendum, vix ſerio, ſcribere tamen non dubitarunt. Quos enim Deus apud mare conſtituit populos, illis vſum maris vltro videtur commendaſſe.

Reſeruat ergo ſibi Ciuitas, omne, quod ad arma pertinet, arbitrium. Ita munire Inſulam, claſſem armatam in mare educere, non eſt priuati arbitrii. Non tamen vetita cenſentur priuatis, munimina & aggeres mari, ne agris cujusque ingruat, oppoſiti. niſi quod hæc quoque cura (ob lites de hac re inter vicinos, diverſa commoda allegantes, exoriri ſolitas) ad jura ſummæ in Ciuitate poteſtatis transferri cœpit. Naues non bellicas ob fines non bellicos è portu proficiſcentes armare, naturaliter licet illis, quibus itineris maritimi poteſtas facta eſt. Sicut viatori, gladium neceſſariæ defenſionis cauſa geſtare licet. Sed vix conſultum aut vſitatum eſt, hanc quoque partem inſpectione aut cura legislatoris vacare. Vectigalia à præternauigantibus exigere, non ſingulorum ciuium, ſed Ciuitatis eſt. An & jus naufragii colligendi ſibi vindicare Ciuitas poteſt? Ita. niſi vrbibus quibusdam ad mare ſitis permittat; aut ciuibus ſuis vtrobique tamen temperamento opus eſt: ut, ſi de naufragis conſtat, facultas recipiendi eis non adimatur, re-penſa impenſa.

Vid. Grot. l. 2, 7, 1.

De cetero, Ciuitas maritima, merito conſtituit, quæ ad nauigationem religioſe ineundam & peragendam pertinent. Apud

Ethnicos

Ethnicos quoque non mos tantum, ſed lex erat, diis preces in principio, grates in fine operum dicare. Gallorum hac in re legem laudat Arrianus; & addit: ἀλλὰ καὶ ὅσοι ναυτίλλονται, ἀπὸ θεῶν ἄρχονται, ὅσοις τι τοῦ σώζεσθαι μέλει, καὶ ἀνασωθέντες χαριστήρια θύουσι τοῖς θεοῖς τοῖς θαλαττίοις, Ποσειδῶνι, καὶ Ἀμφιτρίτῃ, καὶ Νηρηΐσιν. *Lucas Holſtenius* ita vertit: *nam & rem nauticam exercentes à diis faciunt principium, quotcumq; ſuam ſibi ſalutem cordi habent, & vbi ſalui euaſerunt, diis marinis, Neptuno, Amphitrita, & Nereidibus, gratiis referendis ſacra faciunt.* *De Venatione c. 35.* Et de Fortuna, quæ dea marina πηδάλιον geſtans, Antii, aliisque vrbibus maritimis colebatur, vel ex Horatio notum. *lib. 1. carm. od. 35.* Quid ni Dei notitiam vberius adepta Ciuitas, cultum lege publica decernat ei, cui venti & maria obediunt? Ita videmus in regnis maritimis, claſſem perpetuo, expeditiones ſeorſum, Deo cuſtodi & ſeruatori, publicis precibus commendari. multæque bonæ conſuetudines, etiam citra legem, inter Chriſtianos nautas inualuere. Quamquam hoc genus ad ſuperſtitiones multas procliue, & vento ſecundo, licenter viuere aſſuetũ, rerum aduerſarum & proſperarum rationes, raro, cum Diuino numine putat. Bodinus in ampliſſimo *de abditis rerum ſublimium arcanis* opere nunquam edito, ſub initium, cum cadaueris conditi (Mumiam vocant) jactu, tempeſtatem ſedatam, retuliſſet, Dæmonibus & geniis nimis multa videtur attribuere in his rebus. Aduerſus quæ vna Lex Ciuitatis Maritimæ valere debet: vnum eſſe

Quem maris & terræ tempeſtatumq; potentem

reſpicere & venerari omnes oporteat ciues.

Poteſt etiam loca quædam nauigationibus priuatorum interdicere: tum ad quæ loca ciues ſuos velit excurrere, quibus abſtinere; denique quas exterorum naues admittere, quas non admittere velit, decernere licet Maritimæ Ciuitati; dummodo juris & commercii humani reuerentia regantur eæ leges. Idem debet nimirum juris eſſe maritimis, quod in mediterraneis agris ſibi Ciuitates vindicant. Sicut de Neruiis antiquis (hodie Hænouii & Cambreſiani illam partem incolunt) Julius Cæſar teſtatur: *nullum aditum ad eos eſſe mercatoribus; nihil pati vini reliquarumq; rerum ad luxuriam pertinentium inferri.* *de Bell. Gall. 2, 15.* Quod & *Suevos* ſtatuiſſe, ad quos de cetero mercatoribus aditus erat, apud *Eundem Hiſtoricum* legas. *B. G. 4, 2.*

Chinenſes cum naufragio male multati eſſent in freto Zeilano, pœnam capitis ſtatuiſſe in eos, qui in illas partes nauigarent, *Boterus* auctor eſt: atque id conſilium, ſuis ſe continendi finibus, multis laudibus fert. Iidem, *homines exteros difficillime in vrbes ſuas admittunt, ne moribus externis obliti, ab inſtitutis ſuis paulatim deducantur.* teſte *Oſorio.* An hæc ratio quæ crebro auditur, juſtitiæ ſit vsquequaque conſentanea, dubitare queas. placet, diſputandi cauſa, negare.

in Polit. Reg.

de reb. Immanuel. Luſit. lib. 11.

Tempus (καιρὸν τῶ ἐπιτήδειον) Natura demonſtrat, Sapientes obſeruant, Lex decernit. Igitur quæ *Heſiodus* ſuauiſſimis 77. *verſibus* de tempore ad nauigandum idoneo aut non idoneo diſſerit, merentur pro Suaſoria Legis maritimæ haberi. Neque *maris clauſi & aperti* diſcrimina, in ciuitatibus maritimis, tantum inter obſeruationes Nautarum, ſed inter præcepta legiſlatorum leguntur. Notæ ſunt *Imperatorum conſtitutiones,* de *hyematione & naufragiis*, quatenus huc pertinent. Pro conditione autem & diuerſitate locorum, nauium, cauſarum non vno vbique & ſemper iſthæc talia modo ſtatui conſueuerunt. Sæpe atroces caſus Legiſlatoris animum huc aduerterunt. Ita, cum anno 1468. Nauis Lubeca Reualiam tendens, vna cum mercibus, & vectoribus 200 diuerſi ſexus & ordinis, in faucibus ſcopulorum Sueciæ & Finniæ, naufragio interiſſet, *inde,* lege *conſtitutum eſt, ut poſt Martini feſta nulla nauis in Liuoniam ſoluat ex portu Lubicenſi,* referentibus *Alberto Krantzio fine libri XII. Vandaliæ*; & *Io. Regkman* in *Chron. Lubec. Germ.* daß niemand nach Martini von der Drave ſolte ſeglen. Addit tamen *Chronicum*: und diß wird nicht gehalten. Idem contineri in *ſtatutis nauticis Hamburgenſibus,* ut *terminus nauigandi fine Octobris aut principio Nouembris concludatur,* memorat *Gryphiander.*

lib. 2. ἔργ.

6. C. de off. rect. prov. & l. 3. C. de Naufrag.

Oecon. legal. lib. 1. c. 25. §. 149.

Quæſtum piraticum nec conniuendo tolerabit Maritima Ciuitas, & ſeueris vltro legibus interdicet ſuis ciuibus quinimo ad coercendos aliunde infeſtos piratas ſedulam operam, ſui & aliorum cauſa, nauabit. *Neceſſariam Piraticam*, nullo tempore, in præteritum aut futurum agnoſcimus, neque ita excuſari poſſe illum rudi vetuſtati apud ethnicos quaſi probatum acquirendi modum, ſtatuimus, de quo *Interpretes Ariſtotelis,* & *Clar. Schefferus de militia Nauali*: licet prætexatur, vel victus quærendi, vel ſedium requirendarum

ad 1 polit. ſ. l. 1. c. 1. & in Add.

darum neceſſitudine. Non magis Septentrionalium populorum, iisdem in Medio Æuo conſiliis ſuffragari fas eſt. Cordate *Crantzius in Dania: Compertum eſt, apud veteres huius ditionis homines, juſtum eſſe habitum quæſtum, exercere piraticam.* (lib. 1. c. 38) *Fuere tamen inter reges huius nationis, qui rem ſceleſtam peroſi, ſummis conatibus improbitatē illam ſunt inſectati. Chriſtianis autem temporibus, omnis ea deprædatio piratica abolita eſt.* Alibi, de Winulis ob piraticam bello petitis, (Wandal. lib. 3. c. 35.) *piraticæ inquit, nullum faciebant finem, arbitrati (barbaro ſenſu) honeſtum id eſſe militiæ genus.* Iterum: (Wandal. 8. 7.) *arbitrabantur in paganiſmo barbari, juſte poſſideri quicquid vi aut armis quæreretur. Quam ſententiam inter Chriſtianos nec dum multi antiquauere, armati, præſertim militiam ſequentes.* Licet enim Chriſtianis, ut ante dixerat, ex inſtituto ſui ordinis, abominabilis eſſe debeat piratica, tamen neglecto conſcientiæ dictatu, multi, quod verbo damnant, factis æmulantur. Quærat curioſus aliquis: an illa piratica, quæ auctore Wethemanno Roskildiæ cœpit, tempore Suenonis IV. & Canuti V, etiam improbanda ſit, cuius diſciplinam deſcribit *Saxo Grammaticus*? (lib. 14 pag. 259. & ſeq) ſed illa nomine *piratica* dicitur: ceterum auſpiciis publicis vtiliter aduerſus piratas inſtituta militia haberi debet. Rectius diceretur militia nautica voluntariorum, ſpe prædæ de piratis capiendæ auctorata.

CAP. IV.

Studium rei nauticæ Ciuitati Maritimæ neceſſarium. In ſtructurâ nauium Ciuitati accommodandâ. In arte nauigandi tradenda. In mechanicis & mathematicis phyſicisq; diſciplinis colendis. In exercendis nautis. In præmiis & priuilegiis decernendis.

VT Maritima Ciuitas, maris & patiens & ſciens ſit, primarii eſt conſilii. cumque vſus maris, nauigando potiſſimum abſoluatur, ad rei naualis ſtudium ciues aſſuefaciendos eſſe, ſatis intelligitur.

Non dicemus de illa conſuetudine, qua in V[illegible]is prolem educari

ducari conſtat, ab iis, quibus maria & flumina atque adeo naues pro patria ſunt. Quanquam hoc non apud *Chinenſes* tantum factitari, ob exuberantem hominum multitudinem comperimus, ſed cotidie fieri videmus, vel ob nauigationis moras, vel ob pontium naualium cuſtodiam, aliisque de cauſis. Nam de longinquis nauigationibus, vbi multos ſæpe per menſes non deſcenditur in terram, nunc non loquimur.

Naues certe, in quibus magna pars Ciuitatis maritimæ, ſæpe ipſum robur & compendium, verſatur, ſummo ſunt ſtudio comparandæ, prout earum varietatem, ſtructuram, ornatum, maris conditio, vſus negotiorum, temporum & caſuum circumſtantia poſtulat. Rebus enim anguſtis & modicis, rudimenta quoque & tumultuariæ naues aliquando ſufficere potuerunt. plura & exactiora, cupido habendi, aut ſubnati æmuli inimiciue admonuêre. In Aremoricis ſiue litoralibus Venetorum in Gallia
de B.G. lib. 3. c. 13. ciuitatibus, laudat *Cæſar* inprimis, quod habuerint illis Oceani partibus penitus accommodatas naues. Pro magnitudine autem Ciuitatis, vtile eſt, magnum numerum omnis generis nauium præſto eſſe, Poteſt enim fieri, ut bello ingruente, ad alios quàm ad quos factæ ſunt, vſus valeant. Belgis certe hæc res fiduciam non exiguam ſemper, & vſum eximium ſæpe præſtitit.

Non autem diligentia tantum ædificandis nauibus opus eſt
lib. 4. c. 34. & ſeqq. (de qua etiam *Vegetius* ad vſus bellicos aliquid præcepit, & ex eo *Ægidius de reginune Principum capitulo vltimo in Manuſcripto codice, ſupplementum libri tertij profeſſo*) ſed etiam frequenti repetitione ſtructuræ. Nam quæ exempla antiquitus feruntur, de valde longæuis nauibus, in exemplum trahi non debent.

Ars porro nauigandi conſtat, rudimentis, obſeruationibus, experimentis. Nam rudis aliqua meditatio, etiam ad adoleſcentiorem ætatem pertinet. variæque exercitationis ſpecimina, etiam in Ludis Nauticis & Piſcatoriis edebantur. quamuis, ut in reliquo hoc genere, Naumachiarum ingens apud Romanos abuſus eſſe cœpit. Videatur *Cl. Schefferus de milit. Nav. lib. 1. c. 5. & l. 2. c. 2.*

Obſeruationes ad ſcientiam referri par eſt mathematicam, qua & ratio conſtituendi naues iudicatur, & peritia *ἰσοδρομίας* ſeu velificationis comparatur, & vſus pyxidis nauticæ intelligitur. Sed hæc ſubtilius oſtendenda ſunt. Side-

Siderum quoque notitia, Geographica & Hydiographica ſcientia, ventorum cognitio, Ciuitatis Maritimæ inſtitutis vnice conueniunt. Quid de Æſtu marino dicemus? cujus deſperata pæne eſt hactenus explicatio. P[illegible]di autem in primis ſunt, quid ad eam ingenium & obſeru[illegible]ias conferre velint. Quin enim hæc cognitio, labores & p[illegible]a nauigationum, totiusque negotii maritimi plurimum ſubleuare queat, nulla eſt dubitatio.

In his ſtudiis duæ cautiones videntur opportune adferri poſſe: quarum vnam *Strabo*, alteram *Ptolemeus* ſuppeditant. *Strabonis* hæc eſt admonitio: Καὶ γὰρ εἰ μὴ δυνατὸν, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τὴν τοιαύτην ἅπαντα ἀκριβοῦν, διὰ τὸ εἶναι πολιτικωτέραν, τό γε ἐπὶ τοσοῦτον ἐφ' ὅσον καὶ τῷ πολιτικῷ παρακολουθεῖν δυνατὸν, προσήκει ἂν εἰκότως. *Etenim ſi in hoc genere non poſſunt omnia exactius inueſtigari, eo quod ciuiliter philoſophandum eſt, eouſq; certe procedendum fuerit, quo viri ciuilis induſtria queat pertingere.* lib. 1. γεωγρ. p. 8.

Ptolemæi autem cautela, de Geographia vniuersè, ad maritima ſtudia pulcre congruit, quando exertius ſuadet, ὅτι ταῖς ἐγγυτέραις τῶν ἱστοριῶν προσεκτέον, διὰ τὰς ἐν τῇ γῇ κατὰ χρόνον μεταβολάς, *quod noviſſimis hiſtoriis potiſſimum attendendum ſit, propter multas in variis terrarum locis tempore procedente factas mutationes.* Sane quantum obſeruationis nouiſſima quæque nauigatio prioribus adiecerit, volumina & Deſcriptiones vnius & alterius ſæculi abunde demonſtrant. lib. 1. Geogr. c. 5.

Ciuitati ergo Maritimæ conſultum fuerit, ſemper Artifices mechanicos, & inſignes Mathematicos, denique præcipuos talium ſtudiorum auctores, in promptu habere; eosque animoſis mercedibus conducere: vt nunquam hujus diſciplinæ cupidos vlla poſſit occaſio deficere.

*Nec in ampliore ciuitate impenſæ deeſſe queant. Ex annuo enim quæſtu nautico facile aliquid in hos vſus ſeponeretur. Accederent liberalitates extraordinariæ, mercatorum, & aliorum qui hæc ſtudia amant, peculiari fiſco inferendæ. Diſciplina quoque, vt parabilis eſſet, ſæpe lingua vernacula inſtitui poſſet quod vtiliter hodie alicubi factitatum nouimus. Inſtrumenta quoq; omnis generis & machinæ impenſis publicis ad manum eſſe debent, ne vel pauperculis adiumenta denegari videantur. Iam,

quæ volet eſſe Maritima Ciuitas, quæ non ingenia aliquot idonea, peculiaribus inuitamentis ad culturam horum ſtudiorum traducat? Hos poſtea peritiſſimis naucleris commendari, & experimenta maris, in minoribus primo & propioribus, mox in maioribus & longioribus itineribus, ca[illegible] eſt.

An aliunde in Ciuitatem maritimam multitudo hominum nauticorum conducenda ſit, dubitatum eſt. Periculoſum hoc eſſe, oſtendit *Iſocrates in Panathenaico*, vbi ait: potentiam maris augeri ἐκ τῶν τεχνῶν, τῶν περὶ τὰς ναῦς καὶ τῶν ἐλαύνειν αὐτὰς δυναμένων, *ex artibus nauticis & hominibus qui remos agere poſſunt: & hos eſſe plerumq; homines, quibus nulla domi bona res, omnis de alieno victitandi ſpes, qui ſi in Ciuitatem confluant, mores & fata eius ne mutentur, periculum eſſe.* Vbi notandum, non de mathematicis artibus & artificib9, & machinatorib9 eximiis, ſed de nautica turba ſermonẽ eſſe. Nam rariores illi & maiores artifices, quin aliunde pelliciantur, nihil vetat. At vt ciues ipſi nautica obire munia diſcant, vel Lacedæmoniorũ exemplo intelligi poteſt, quàm ſit neceſſarium: qui cum domi rei nauali non dediſſent operam, aliunde nautarum omne genus, magno ſuo cum incommodo & periculo arceſſere cogebantur. Athenienſibus autem domi naſcebatur hæc peritia. quos Ciuitas Maritima imitari debet, efficiendo, ut ſæpe ciues nauigent. Veriſſime enim *Xenophon* ἀνάγκη γὰρ ἄνθρωπον πολλάκις πλέοντα κώπην λαβεῖν καὶ αὐτὸν καὶ τὸν οἰκέτην, καὶ ὀνόματα μαθεῖν τὰ ἐν τῇ ναυτικῇ, δι' ἐμπειρίαν δὲ τῶν πλοίων καὶ διὰ μελέτην. *Neceſſe eſt vtiq; hominem, qui ſæpe nauiget, remum in manus accipere, & ipſum & famulum ipſius, atq; adeo condiſcere vocabula rei nauticæ partim experientia nauigiorum, partim meditatione.* Et de meditatione ſubiicit: ἐμελέτησαν δὲ οἱ μὲν πλοῖον κυβερνῶντες οἱ δὲ, ὁλκάδα. οἱ δ' ἐντεῦθεν ἐπὶ τριήρεις κατέστησαν, οἱ δὲ πολλοὶ ἐλαύνειν εὐθὺς ὡς οἷοί τε εἰσβάντες εἰς ναῦς, ἅτε ἐν παντὶ τῷ βίῳ προμεμελετηκότες. *Meditatio autem fiebat, dum alij nauem gubernabant, alij onerariam regebant, alij hinc ad triremes tranſibant: quidam ſtatim vt naues ſunt ingreſſi, remigabant, per omnem ſcilicet vitam meditationibus talibus præparati.* Dum autem variis ex cauſis, ſæpe nauigatur (vnde vel ad celebre tribunal, vel ad nobilem mercatum ſuſcipi itinera maritima, ratio erat) fieri nequit, quin ciues, quaſi ignorantes, & aliud agendo, nautica quadam ſcientia, quod *Xenophon* ait, imbuantur.

p. 506.

de rep. Athen. p. 404

Sed

Sed & præmiis huc inuitandi ſunt. vbi iterum exemplum Athenienſium ſingulare eſt: qui honoribus & muneribus ciuilibus plebem ad ſtudia nautica excitarunt, populareque maximam partem imperium inſtituerunt; ne, qui potentiæ in Ciuitate Maritima effectores eſſent, commodis & honoribus carere viderentur. ὅτι ὁ δημός ἐστιν ὁ ἐλαύνων τὰς ναῦς, καὶ ὁ τὴν δύναμιν περιτιθεὶς τῇ πόλει. καὶ οἱ κυβερνῆται καὶ οἱ κελευσταὶ, καὶ οἱ πεντηκόνταρχοι, καὶ οἱ πρωρεῦται, καὶ οἱ ναυπηγοὶ, οὗτοί εἰσιν οἱ τὴν δύναμιν περιτιθέντες τῇ πόλει πολὺ μᾶλλον ἢ οἱ πολῖται καὶ οἱ γενναῖοι καὶ οἱ χρῆστοι. *quia plebs eſt, quæ naues agit, & potentiam Ciuitati conciliat; tum gubernatores, hortatores, Pentecontarchi, proretæ, nauium fabricatores, hi ſunt, inquam, qui potentiam Ciuitati conciliant magis, quàm ciues alij, & nobiles, & fœneratores.* ſicut *Xenophon* explicat. qui & reprehenſum ab aliis hoc inſtitutum, pro conditione & ex ὑποθέσει popularis Ciuitatis defendit laudatque. poſſet forte etiam ex hypotheſi Ciuitatis Maritimæ defendi.

Xenophon de Athen. rep. pr.

Vid. Vbbon. Em. de rep. Athen.

Pertinent huc etiam alia præmia, quæ ciuibus incitandæ induſtriæ, ut ad alia ſtudia, ita ad rem nauticam, varie excogitantur decernunturque.

Cap. V.

Ciuitatis Maritimæ cōſilia & inſtituta circa rem Piſcariam, Diſtinctio nauigationis & vſus naualis. Piſcatus, modus acquirendi, ad αὐτάρκειαν Ciuitatis referendus. Controverſiæ de piſcatu inter Ciuitates maritimas. Leges Ciuitatis Maritimæ, quibus regitur piſcatus, vel quoad artem, vel quoad ius, vel quoad mercimonium.

Maria & flumina Deus dotauit piſcibus. Igitur Civitas Maritima non negligere debet has opes: ſed potius prouidere, ne vnquam deſint, qui huic rei operam dent, tum aliis modis, tum nauibus & nauigationibus.

Solent enim *Nauigationis* illa noſcitari genera, *Piſcatoria, Mercatoria, Militaris, Curioſa.* Quæ & miſceri aliquando videmus.

Et *Piſcatum* quidem ad modos acquirendi ex venatione peti

[1. Polit. 5.] ſolitos, *Philoſophus* refert, occaſionem & conſilium & ingenium ſubminiſtrante loco & ſitu eorum, *ὅσοι λίμνας καὶ ἕλη, καὶ ποταμοὺς ἢ θάλατταν τοιαύτην προσοικοῦσι, qui lacus, paludes, fluuios aut mare accolunt.* Quod de generibus hominum hic dicitur, recte ad totam Ciuitatem Maritimam refertur. Quæ, natura demonſtrante, hoc victus & copiæ parandæ inſtrumentum non omittit. Quin etiam, pro conditione loci & temporis *αὐτάρκεια* Ciuitatis, ſiue rerum neceſſariarum ſufficientia, magnam partem hinc inſtruitur. Et ſane mirum eſt, etiamſi de illis nil dicamus, quibus ſiccati piſces pro pane ſunt, quot myriades hominum Deus paſſim alat præcipue piſcibus & marinis animalibus & ſalſamentis. [lib. 7. de R. p. 641.] Vt fere alle non bene *Plato* de venatione agens, maritimam venationem ſiue piſcationem diſſuaſerit, Legislatorem ita loquentem ad iuuenes inducens: *ὦ φίλοι, εἴθ' ὑμᾶς μήτε τις ἐπιθυμία μήτ' ἔρως τις περὶ θαλάττης θήρας ποτὲ λάβοι, μηδὲ ἀγκιστρείας μηδ' ὅλως τῶν ἐνύδρων ζώων, μήτε ἐγρηγορόσι μήτε εὕδουσι κύρτοις ἀργὸν θήραν διαπονουμένοις. Ne capiat vos, ô amici, vlla cupido venationis maritimæ aut hamatilis piſcatus; neq; omnino, vt velitis aquatica animantia, vel interdiu, vel noctu, ſagena otioſam capturam exercendo, venari.* Niſi quis putet, ad mores eum reſpexiſſe talium hominum, ipſarumque quibus vita vtitur, diſcrimina artium, quo ſenſu Cicero non probat illas artes, [l.1. offic. 42] *cetariorum, piſcatorum,* comparatione ſcilicet inſtituta honeſtiorum & viliorum artium. Imo vero *Plato* ſibimet ipſe poteſt eſſe interpres, quando ex omnibus venationis generibus, eam probat vnice honeſtiſſimamque decernit, quæ equis, canibus, robore corporis perficitur. Vt ab hac mente minus probanda videatur, quæ minus laborioſa ac exercita eſt, & ad otium propius accedit. [Icon lib. 1. ſit. ἁλιεῖς p. 752.] Sicut fere *Philoſtratus*, piſcatores ſuos *ἀμηχανοῦντας* circa thynnorum capturam deliciantes inducit.

[Iſ. Pontan. hiſt. Dan. lib. 6. pag. 242. & diſcuſſ. hiſt. lib. 1. c. 18.] Halecum captura abundatiſſima, circa Rugiam inſulam olim celebris, poſtea apud Scanienſes increbuit, hinc ad Noruegos, ab his ad Scotiæ Angliæque oras migrauit. Vbi frequentiſſima in hunc diem exercetur, & Europæ quodam modo ſufficit, ex quo artem muria hunc piſcem condiendi circa annum Chriſti 1416 Gulielmus Buckeldius Belga inuenit, atque ut durare & longe lateq; aſportari poſſet, effecit. De periodo huius piſcatus notabilis

eſt:

eſt Camdeni annotatio: *Haleces Britanniam noſtram non ſine Divino* *in Britannia p. 641.*
conſilio, numeroſis examinibus quotannis circumnatant. Circa ſolſti-
tium aſtivum ex alto litora Scaniæ petunt; quo tempore quumpinguiores
ſunt, ſtatim divenduntur. Inde Anglica litora adeunt, & ab Auguſto
medio ad Novembrem optima & vberrima eorum eſt captura à Scarbor-
rough vsq; ad Tamiſis oſtium. poſtea aliqua vehementi procella in Bri-
tannicum mare deferuntur, & in eo ad Chriſti vsq; natalitia ſe piſcan-
tibus offerunt. hinc Hiberniam vtrinq; pernatantes in ſeptentrionalem
Oceanum circumnavigata Britannia ſe transferunt, & ad Iunium quaſi
ſubſiſtunt. Hæc copia effecit, vt Belgis facile cōcederetur illis in locis
piſcatus, ſicut Seldenus amplius oſtendit. vnde Dominii Anglorum *Mar. Clauſ*
Marini argumentum ſpecioſe extruit *idem Seldenus.* Alii mallent, vi *lib. 2. c. 21.*
conuentionis quàm titulo Imperij hunc piſcatū niti. Controverſiæ *adde Loccē*
inde magnæ, & nuperæ, nec incruentæ. De quarum compoſitio- *de iure ma-*
ne Pax inter Britannos Belgasque inita docere poteſt. *ris. l. 1. c. 9.*
§. 4.

Quid contentionis circa piſcationem Islandicā & Noruegicam, Anglis & Danis interceſſerit, legas licet apud *Seldenum in Mari clauſo*, & præſertim *Ioſ. Iſac. Pontanum, in Diſcuſſionibus Hiſtoricis.* Quibus addi poteſt *Camdeni Hiſtoria Elizabethæ in annis* 1600. *ac ſubſequentibus*: & *Moriſotus* contra *Seldenum.* Elegantes ibi quæſtiones *orb. marit. l. 2. c. 18.* de Imperio maris probando ex petita & conceſſa facultate piſcandi: an continuatio huius rei & exercitium vtrinque non omiſſum, ſeruitutis mari impoſitæ nomine à petentibus allegari poſſit: an omiſſa diutius *propter incertum regni concedentis ſtatum petitio*, neceſſitatem petendi extinxiſſe, & facultatem piſcandi præſcripſiſſe, credenda ſit: an facultas illa diu continuata, & poſt interruptiones, ad prædictum modum inſtaurata, iuris patrimonialis nomine poſſit laudari. & quæ ſunt huius generis alia.

Legibus piſcatum ordinabit Ciuitas Maritima, quantum ad artem piſcandi attinet, & inſtrumenta, & tempora, & modos. Neque enim, obtentu iuris vel naturæ vel gentium huius rei libertatem infinitam ſtatuere, fas eſt. ordinabit, ut cœpimus dicere, ſumma poteſtas, ut ceteras ciuium actiones, ita piſcatum, ut rationibus reipublicæ conuenit; & id iure ſuo ſe facere non dubitabit. Vere nimium quantum res patitur, locutus eſt *Oppianus* ad Imperatorem Romanum:

Lib. 5. ἁλιευτ. 4. & 5.

σοῖς μὲν γὰρ ὑπὸ σκήπτροισι θάλασσα
εἱλεῖται, καὶ φῦλα ποσειδάωνος ἐναύλων.

Tuis enim ſub ſceptris voluitur & mare, & quicquid eſt incolarum ſiue domeſticorum Neptuni. Qua de re ſatis explicite egerunt *Cl. Loccenius* in *Iure Maritimo*, & doctiſſimus *Io. Strauchius.* Si modo duæ cautiones efficiant, ne cõtra externos, aut cõtra ciues nimis omnia adſtringãtur. Id enim ne fiat, videmus, pleraſque ſummas poteſtates temperamentum alicuius licentiæ reperiſſe, ac humane non minus quàm vtiliter uſurpaſſe. Altera cautio prouidebit, ne laxata piſcandi diſciplina, foris contemtus, domi confuſio, litium paulo poſt mater, ſub naſcatur. Et quando quidem hac de re cogitatio ſuſcipitur, valde profuerit cognouiſſe, quæ *Poëta* modo laudatus, & in hoc genere incomparabilis *Oppianus*, præſertim *à libro nominato*, non explicauit minus quàm ſuffit: tum etiam iuuerit, exempla talium legum inſpexiſſe, non indiligenter ex diuerſis Ciuitatibus collecta *Gryphiandro*, & aliis.

Lib. 1. c. 9. differt. de Imp. mar. c. 8. n. 4. & ſeqq.

Sicut autem, vt dictum eſt, de omnibus rebus ad piſcatum pertinentibus, Ciuitas præcipere poteſt: ita ipſum ius piſcandi his illisue locis, circa hoc aut illud genus piſcium, hoc illoue inſtrumentorum genere, non ciuibus modo, ſed vbi ſine iniuria horum fieri poteſt, externis quoque gratificari, elocare, vendere, ſub vectigali concedere, aut etiam non concedere, non nequit. quod & de fœderibus hac de re ineundis vltro intelligitur. vbi, ex tot in vtramque partem proſperi improſperiue ſucceſſus exemplis, ſatis apparet, quid factu optimum conſultiſſimumque haberi debeat.

Vt & circa *mercimonia* piſcium: exportandosque aut importandos piſces. Sanitatis ratio in his habenda: ne veneant e. g. ſalſamenta, quæ corrupta, aut piſces pridem mortui, vnde graues & contagioſi morbi generari queunt. Quare forum piſcarium diligentiſſime & ſeueriſſime ordinandum eſt. Jam, ſi abundat Ciuitas piſcibus, qui exportari commode nequeunt, nil prohibet lege ſtatuere, vt certis diebus carnium eſu ciues abſtineant. Ratione, vt dixi, magiſtra; non ſuperſtitione. quæ in alteram partem duxit Græcos, vt ex Stagno Neptuni apud Ægias piſces eximere vererentur, ne piſcator in piſcem mutaretur, referente *Pauſaniâ*, qui de Mercurii fonte, cui Hama nomen, ſimilia memorat: τὰς δὲ ἰχθῦς

In Laconicis p. 203.

ἐκ

οὐκ αἱροῦσιν ἐξ αὐτῆς (πηγῆς) ἀνάθημα εἶναι τοῦ θεοῦ νομίζοντες. piſces in Achaicis exinde non educunt, eo quod Deo ſacros credant. Pretia quoque piſci- *p. 441*
um, vt aliorum cibariorum, finiri, probabilis plerumque eſt conſilii. etiam tempora venditionis. non enim omnes piſces omnibus temporibus, vel valetudinis, vel fœturæ & propagationis habita ratione, venum ire ratio eſt. Atque huc referuntur medicamenta è piſcibus, (de quibus *Plin. hiſt. nat. lib.* 32.) & varia inſtrumenta, adiumentaque. Non autem piſcatus modo ipſe, ſæpe mercimonii celebritate vrbem aut Ciuitatem in profectu mercaturæ poteſt attollere, ſicut de halecum, aſellorum, & aliorum generum mercatu hodie conſtat; & *Tyrum* olim natiuæ purpuræ piſcatu immenſum celebratam eſſe legimus: Sed piſcatorum quoque ſtationes & caſulæ admonuerunt non raro fatali augurio homines de maximis & ſummam poſtea nobilitatem adeptis vrbibus, portubus, munimentis extruendis; quod de *Malmogia*, in *Scania*, &, vt aliqui tradunt, *de Hafnia* in *Selandia*, de *Oſtenda* piſcatorum in litore *Flandrico* quondam ſede, de *Dunkerka*, & aliis, manifeſtum eſt.

CAP. VI.

De Nauigatione mercatoria, ſiue mercatura maritima. De Conſulatu Maris. De Magnis ſocietatibus mercatoriis in ciuitate maritima. De Hanſa Teutonica.

MErcaturæ conſideratio alibi ſuum habet locum: hic non aliter, quàm vt maritima eſt, ſpectatur. Et inter ea quidem, quibus publicæ curæ & conſilia inuigilare debent, *exportanda* & *importanda* numerantur. Quid efferat ergo, quid inferat Mercatura maritima, ante omnia probe decernendum eſt: ne efferat e. g. quibus domi indigemus; ne inferat, quibus feli[illegible]remus. Tum de hominibus mercaturæ maritimæ deſtinatis, deſtinan[illegible]isue per ordines ciuium ac genera operis laborisque diſpiciendum eſt. Denique, diſciplina, ordine, legibus vel maxime hæc res vincienda & ordinanda eſt.

Sicuti autem priora alibi fuſius tradita repetere non attinet; ita

ita poſtremum in *Conſulatu Maris* accurate perſcriptum explicatumque reperitur: additis *legibus inclytæ Reipublicæ Venetæ* ad hanc rem pertinentibus. Quamquam autem antiquioribus iſta hærent radicibus; conſtitutionum tamen nauticarum, ſæculis à Chriſto nato, vndecimo, duodecimo, tertiodecimo, celebris in Italia, Gallia, Hiſpania, prouentus fuit, ſicut indidem diſcas: Quo referas licet conſuetudines marinas probabiles; quibus abſque eſſet, non procederet compoſiti moris diſciplina, in genere hominum licenter agere cupiente. Sicut alias videmus, in opificiis quibusdam fieri.

De collegiis & ſocietatibus mercatoriis naualibus longam hiſtoriam texere, non eſt huius loci. Duæ ſunt hoc ſæculo valde celebratæ apud Belgas, *Societas Indiæ Orientalis*, & *Societas Indiæ Occidentalis*. *Orientalis illa*, inter dura & aſpera rerum, quaſi neceſſitate admonente, ſocietas plurium laboribus & impenſis priuatis, vt ærario parceretur, inualuit. Inuitante ſucceſſu, propior cura rei adhiberi cœpit. cum enim ſinguli æmulatione accenſi propria rerum apud Indos intenderent; &. propter diſſociatas aut infirmas collegiorum vires, hoſtibus aliquando prædæ eſſent; Reſ- *1602. & 1603.* publica ex pluribus vnam ſocietatem fecit, certisque curatoribus ex diuerſis ciuitatibus in vnum coituris, quotiens res poſtularet, *hiſt. lib, 11. p 429.* rem adminiſtrandam tradidit. *Ex hoc tempore*, inquit *Grotius*, *velut nouo bello per orientem exorto, Societas Indicana magna pars reipublicæ cœpit haberi, cum non modo pars prædarum ad ærarium perueniret, ſed priuato ciuium ſumtu hoſtis publicus per rapinas & impendia exhauriretur.* Vnde intelligitur, præter mercaturam, etiam ad armorum conſilia, huius Societatis rationes pertinuiſſe. Addi debet *hiſt lib 130 p. 1087 &c.* *Thuanus*.

Creuit ſubinde mercatorum & nautarum, ſed & pecuniarum numerus; neque iam ademto Hiſpaniæ commercio, India Orientalis ſuffectura videbatur. Igitur, Americam reſpicere cœpit nautica mercatorum induſtria, vnde ſal & ſuccinum & pretioſa ligna, medicamenta, itemque metalla aſportarentur. Verum inſeſſis ab Hiſpano litorum præcipuis, priuatæ opes publica auctoritate muniendæ erant. Hinc deliberatum & diſputatum de So- *hiſt. lib. 16 p. 505. &c.* cietate Indiæ Occidentalis inſtituenda: ſicuti *Grotius* deſcribit amplius.

plius. Dilata negotij perfectio in annum ſæculi XXI. Quamuis enim in nouoBelgio ab anno 1614. loca quædā frequentarentur & teperentur: poſtea tamen, Diploma Ordinum Fœderatorum Societati huic ampliſſima formulâ conceſſum, haud parum mercatorios ſucceſſus deductis coloniis promouit. Diploma variis linguis publicatum eſt. Operæ pretium fuerit notare in progreſſu fata prægrandium cœptorum. Non enim ex æquo hactenus vtraque ſocietas floruit: imo, quomodo alteri ſubueniretur, aut non ſubueniretur, non paruæ conſultationis & molitionis negotium fuit. Sed de illa re alibi. *Io. de Laët. Nou. orb. lib. 3. c. 9.*

Nunc, qui florentem Galliarum ſtatum, non modicis incrementis attolli animaduertunt, huius quoque generis conſilia agitari, & *Gallicanam Societatem* commercio Indiæ Orientalis deſtinatam non induſtriâ minore quàm ſollertiâ parari, obſeruent licet. Qua de re eximii prorſus Viri extat diſſertatio: ſubiectis conditionibus, Regiâ auctoritate firmatis.

De *Hanſa Teutonica*, ſiue *Ciuitatibus Hanſeaticis*, plerumque agunt, & *Lexica Iuris Publici*, quod vocant, & ipſi *Scriptores* ſyſtematum. Inprimis *Io. Angelius à Werdenhagen*, vaſti operis partibus poſterioribus, *quarta, quinta, ſexta*. Singulare id eſſe exemplum *Societatum Mercatoriarum*, præſertim *Naualium* (id enim ab initio & poſtea actum eſt) negari nequit Sed *Notitia* tanti corporis atque adeo *hiſtoria*, magnos hiatus patitur in hunc diem. neque in hoc tranſcurſu licet moras trahere, aut ad ea aliquid notare, quæ ſummatim *Chytræus in chronico Saxoniæ*, & ex eo potiſſimum, *Thuanus* in *digreſſione de Hanſa* conſignarunt. *lib. 23. pr. lib. 51. p. 783. & ſeqq.*

De initio præſertim, & primo profectu, obſcura eſt ſatis memoria; mereturque notari quod *Chytræus* dicit: *de quatuor emporiorum initiis, vt de ipſius etiam Hanſicæ ſocietatis certa origine, quo anno Chriſti cœperit* (aſſignant quidem vulgo 1200. ſed documenta non afferunt) *& quomodo emporia ſingula occuparit; ſæpe multumq; ex aliquot præcipuarum vrbium Syndicis, Secretariis, conſulibus, & aliis ſciſcitatus ſum, qui non modo de emporiorum origine certi nil docebant, verum etiam, quo anno ipſorum ciuitates in Hanſæ ſocietatem primum receptæ eſſent, pleriq; non indicabant.*

Ad hunc notitiæ plenioris defectum, licet aliquo modo pertinere,

tinere, negari nequeat, prorſus tamen referri non debet, quod *Receſſu Auguſtano* 1548. §. 48. præcipitur Circulis, *vt inquirant de conditione Ciuitatum Hanſeaticarum, quænam & vbi eſſent, qui vocarentur, an & quomodo Imperio aut aliis Statibus ſubiicerentur, cum ſimilibus circumſtantiis.* Quia enim vnius nominis obtentu, non vnius conditionis ciuitates ad alia, quàm poſtulabatur, vti affectabant; diſcrimen illud in literas referendum fuit, & haud dubie relatum eſt: ſicut diſtinctius iam loquentes *Receſſus Ratubonenſis* 1557 §. 53. & *Auguſtanus* 1566. § 50. indicare videntur.

Vt mirum forte ſit, aliquos de conditione & ſtatu Ciuitatum Hanſeaticarum, ſecurius, ſi non negligentius, loqui. Licuerit homini peregrino forte exiſtimare, Ciuitates Hanſeaticas, eſſe Ciuitates Imperiales & Immediatas; illud autem capere non poſſumus, quomodo in *Obſeruationibus Wehneri* aſſeratur; in *Receſſu Auguſtano* 1548. §. 47. *dici*, daß die See- und Anſee-Städt weder dem Reich noch andern Chur-Fürſten/ Fürſten oder Herren vnterworffen ſeyn wollen. Licet enim, non de jure quod ſit, ſed de iure *quod prætendatur*, hic ſermo ſit; res tamen ipſa clariſſime oſtendit, agi non de Ciuitatibus Hanſeaticis indefinite & communiter, ſed de *illis tantum* in eo corpore, *quæ nec Imperii nec Statuum alicuius iuriſdictionem agnoſcere velint. de illis* enim ad erogationem communis denarii inuitandis *actum decretumq; erat.* ceteræ autem, quæ Imperio mediate vel immediate parebant, quid deberent, ratione ſuæ conditionis, in publicis indictionibus, non poterant ignorare. Sed cum in exequendis, quæ decreta erant, *Commiſſarii* vltra decreti formulam, communiter *ad omnes omnino Ciuitates Hanſæ deſtinati* viderentur; quædam Ciuitates Hanſeaticæ, caſum illum in compendium ſuum verſuræ, *Principum ſuorum edicta de collecta Imperiali, atq; adeo non ſubcollectationem modo, ſed collationis omnem ordinarium modum ſubterfugere inſtituerunt.* Quibus molitionibus vt iretur obuiam, decretum eſt, *inquiri & in literas referri debere, quæ ciuitates Hanſeaticæ, extra Imperii Iuriſdictionem; quæ Imperio Immediate vel mediate ſubiectæ eſſent.* Tria enim genera Ciuitatum Hanſeaticarũ in illo *Receſſu* diſertis verbis enumerantur; & prouidetur, ne vel Imperium vel quiſquam Statuum ſui in ciuitates illas Iuris detrimentum ſentiat. Quare *Wehnerus* recte de cetero ſubiicit:

iicit: *Ciuitates Hanſeaticas eſſe partim Imperiales ac liberas*, (paucas ſcilicet) *partim mediate Imperio ſubiectas, partim etiam plane extra Imperium ſitas.* Cumque in poſterum de collectis Turcicis cum toto corpore Ciuitatum Hanſeaticarum ageretur, *cautio* illa diſerte interpoſita eſt, *ne quid decederet de ordinaria ſubcollectatione à Principibus Statibusue in ſubiectis ſibi Ciuitatibus fieri ſolita*: Mediatis eiusmodi Ciuitatibus ſcilicet. propter *inſignem opulentiam*, etiam ordinariæ ſubcollectationis portioni, aliquid cum & in corpore ſocietatis adiecturis. vt habetur in *Receſſu Auguſtano* 1566.§.50. Quomodo interpretetur illos textus *Magnificus vir Reinkingius*, videas licet *lib. 1. claſſ.* 4. *c.* 20. §. 61. *& ſeqq.* & quæ ex *Klockio Limnæus* annotat *Addition. tom.* 1. *ad lib.* 7. 1. 1. *n.* 79. *p.* 141. in primis vero, quæ diſputat *Kuipſchildius de Ciuitatib. lib.* 1. *c.* 4. *n.*38. *& c.* vbi de mixtis ciuitatibus citra omnem neceſſitatem videtur pronuntiare. quod in colloquio de hac re oſtendi poterit.

In enumeratione Ciuitatum Hanſeaticarum, quàm varie conſignentur, quæ ſuſpectam reddunt notitiam enumerantium, toties & tot modis diſcordem; non eſt tam breuis annotationis, exhibere. Si in ſummam ſtare debet, quod plerique de potentia & numero intra vnius ſæculi ſpatium tantopere exaucto iactitant, quomodo *Regkmanni Chronicum Lubecenſe anno* 1270. non plures quàm 37 numerat? Notanter enim ait Hiſtoricus, ſe demonſtraturum, **was vor Stätte geweſen/ die zu der zeit/ in der Henſe geweſen.** Etiamſi velis opinari, plures intelligi per illa verba, **vnd alle die Stätt ſo in Preuſen ligen/ &c. vnd andere Stätt in Lyfland gelegen** &c. ne ſic quidem, vel ratione loci ſitusue, vel ratione *οἰκονομίας* corporis, vel ſingularum ciuitatum nomine poterit res expediri. cur enim (ne de aliis dicam) Brunſuiga non numeratur? quæ ſi anno 1374. excluſa eſt collegio (quod ex *Krantzii Wandalia* ſcimus) vix dubitabile eſt, quin anno 1370 in collegio fuerit. ſed hæc ex minimis eſt, quæ annotari hic poſſunt. *lib.* 2. *p.* 25. *lib.* 9. *c.* 7.

Non dimittenda eſt *Alberti Crantzij* auctoritas, qui memorabili diſcriptione *communionem Hanſæ* ait eſſe *participationem priuilegiorum, quæ in quatuor emporiis* (vt tum erant) in *Flandria Brugis, in Anglia Londoniis, in Noruagia Bergis, in Ruſſia Nouguardiæ permiſſa ſunt olim mercatoribus, ab retro principibus & terrarum gubernatoribus,* *l. c.*

 toribus,

toribus, vniuerſis eius communionis participibus. Hæc ſi ſatis conſiderentur, facile apparebit, cur etiam Principes aliqui, nonnullis ſuis ciuitatibus permiſerint, vt iungerentur Hanſico fœderi. Neque ſtatim hinc *ius fœderis proprium*, ſi aliæ probationes deſint (nulli enim Ciuitati vel minimam opinionem iuris detractam cupimus) recte inferri videtur.

Quid autem ex ipſo fœdere tacite vel aperte permiſſo conſequatur e. g. *an ius proprii præſidii, ærarium & libera eius diſpoſitio, libera condendi ſtatuta poteſtas*, & ſimilia, non confuſa & obſcura, ſed liquida explanataque tractatione opus habent. quam noſtram non facimus. Ex ampliſſima enim materie, paucula attingere in tam præcipiti feſtinatione ſuffecerit.

CAP. VII.

Nauigatio Militaris. Claßis & claßicus apparatus. in eo notanda. prælia naualia. victoriarum naualium fructus. Nauigatio Curſoſa.

VT Ciuitas Mediterranea, terreſtri defenſione, ita Maritima, nauali militia opus habet. Nam ad propulſandam vim ſemper intendendum eſt: inferendæ enim minus fauoris adeſt. niſi quod interdum defenſionis pars eſt offendere. Huius rei neceſſitatem oſtenderent tot direptiones & inuaſiones hoſtiles ac piraticæ, impune in eas terras factæ, quæ nauali armatura carebant: niſi indicanda verbo magis eſſent, quæ ſuperſunt, quàm declaranda exemplis.

Mercatoriæ quoque nauigationi, coniungi aliquando militarem, ex ante dictis potuit intelligi. De cetero, Ciuitas Maritima habebit, pro modo virium opumque, *Claſſem* vel *claſſes*. Præcellunt hîc hodie exempla Britannorum, Hiſpanorum, Gallorum, Venetorum, Belgarum; quæ imitantur Dani & Sueci. Minor, quàm pro cetera potentia, naualis militia vis Turcico Tyranno: & fortaſſe Fortuna hîc viam vel monſtrauerat vel patefecerat Chriſtianis ad victoriam, ſi coniunctis viribus conſiliisque niti placeret. Iucundum eſſet comparare, quibus rebus conueniret, aut differret Vetus ac Noua Militia Naualis. *Claßis* autem, nequaquam hîc
ad 1. Æn. de vna & altera naue (ſicut accipi interdum poſſe *Servius*, & *Albe-*

ricus

rium Gentilis notant) ſed de idoneo numero hoſtibus reſiſtere & obuiam ire parato capitur. de J. B. 3d

In *Apparatu* eius variæ formæ, & præſertim optima bellicas ædificandi ratio, armamenta, rudentes, vela, tormenta, ſuum habent ſingula conſilium & artificium. De incendiariis & igniuomis inſtruendis, peculiaris itidem diſciplina eſt. De ſtationibus etiam in pace; & excubiis perpetuis, curaque & curatoribus claſſium; idem dixeris. Ad bellum milites, duces, nautæ, mechanici, fabri, tomentorum libratores, omne ex diſpoſitione & ordine, robur accipiunt. Atque huc ærarii militaris nautici rationes etiam congruere debent.

In *Expeditione* claſſica, notitia marium & portuum, ad accuratæ peritiæ normam exquiritur. In prælio, primum eſt venti ſuis partibus conciliandi beneficium: tum accurata ratiocinatione pugnæ vel ſubterfugiendæ vel comittendæ, & mobili ne potius impetu recurſuque, an ſtabiliore certamine res gerenda ſit. inprimis, quàm longe aut prope, quàm tutum aut periculoſum receptum habeat claſſis. Obſidionum quoque naualium vel faciendarum vel ſoluendarum præcepta & artes ſunt.

Victoriarum naualium ingentes ſæpe fructus fuerunt. Sæpe ciuitas ſalua fuit, in muris ligneis. ſæpe naues auro onuſtæ, impenſas belli & ſecuritatis præſidia ſuppleuere. Sæpe corona naualis, vnico patriæ ornamento fuit. Sed hæc ex hiſtoria peti debent; cuius ſummas texit *Moriſotus in orbe maritimo*; vt nihilo minus tamen deſideremus vehementer, *Hiſtoriam Naualem nouiſſimam, Thomæ Riuii, Antiqua & Media* pari diligentiâ addendam.

In *Nauigatione Curioſa*, ne valde curioſi ſimus, expletus huius ſcriptiunculæ modus imperat. Neque decuerit huc afferre, quæ ad luſoria inſtituta, & voluptatum potius inania, pertinent, quàm ad *inquiſitionem rerum naturæ, & inexploratorum cognitionem*. Homo non ſit oportet, qui non capiatur ſpectandis Diuinæ ſapientiæ & prouidentiæ ſpeciminibus, in ſideribus, animalibus, plantis, mineralibus, hominum longius propiusue ab humanitatis cultu remotorum aut eodem inuitatorum inſtitutis, moribus, fatis; nauigatu demum perſpectis. Sed alterius iſta ſunt operæ. Ciuitas Noſtra Maritima, omnes ſui actus quæſtusque rationes ad diuini humanique iuris reuerentiam exigere, ſummam & legem Felicitatis arbitratur.

Non

NOn una forma civitatis, aut uno
Ejus poteſtas nixa opesve momento,
Sed queî mari terraque, queis piæ matris
Liberrima benignitate naturæ,
Laboribus vel impigris & externo
Commercio augeatur illa, diſcendum eſt,
Qui publicæ ſalutis eſſe conſultor
Olim ſtudet. Quod quando teſte præſenti,
Quam ſuſcipis probare, pagina pulchrè
Te facere monſtras. gratulor, Deum exorans,
Binderus ut prudentiæ tot ingentes
Parare theſauros queat, quibus quondam
Colmariam felix ſuam locupletet.

Amicitiæ teſtandæ cum bono voto adjiciebat

Philippus Jacobus Spenerus,
SS. Th. D. & Eccleſiaſt.

Ad Præcellentem Dominum Reſpondentem
de Civitate Maritima *diſputantem.*

SIccine Doctorum, jam doctus culmina ſcandis?
Et tantus ſubito jam tibi ſurgit honor?
Miror; & acclamo, felicibus utere cœptis,
Perge bonis avibus: Laus tua major erit;
Cum te clara Themis meritâ mercede beabit,
Ornabitquè tuum, doctus Apollo caput.

Sic amica manu ſcripſit patrueli
ſuo intimo

Matthias Binder, LL. Cult.

PRæruptam montis qui tentat ſcandere rupem,
Sollicitam curam non adhibere piget,
Sed, donec culmen pervincat verticis ejus,
Enitatur eò continuo ſtudio:
In montem tendis quoque tu BINDERE ſupernum,
In quo Pieridum pulchra reperta vigent;
Quod ſatis oſtendis dum vis certamen inire
Doctum cum Doctis: Gratulor ergo tibi.
Succeſſum ſummus felicem Iova labori
Pervigili ſemper det ſtudiiſque tuis.
Præmia, quæ meruit docilis ſolertia dudum,
Tempore non longo digna feret ſtudiis.

Hæc paucula ſcrib.

M. Joh. Michaël Spenerus, Rochſpoletanus.

F I N I S.

1038 5

Angelo * Pandimiglio
restauratore
825650 * 8274800